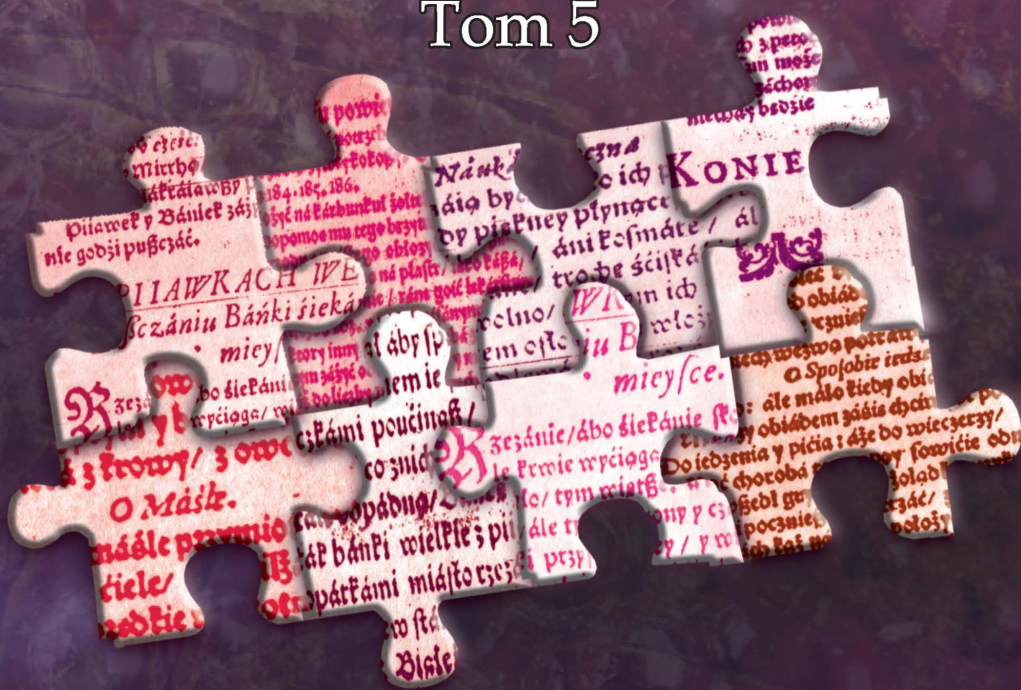

Tom 5

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu śląskiego
KATOWICE 2014

Bogactwo
polszczyzny
w świetle jej historii

Tom 5

NR 3140

Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii

Tom 5

redakcja naukowa
JOANNA PRZYKLENK

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
BOŻENA WITOSZ

Recenzent
WŁADYSŁAWA KSIĄŻEK-BRYŁOWA

Spis treści

Wprowadzenie
(JOANNA PRZYKLENK)
9

Część pierwsza Wokół wyrazów i znaczeń

ALEKSANDRA ŻUREK
„Obraz myśli słowami malować”, czyli dwa słowa o *wyrazie*
15

EWELINA KWAPIEŃ
„Jedźmy, nikt nie woła” – o zmianie nazw środków transportu w XIX wieku
26

WIOLETTA WILCZEK
Automobilista, kierownik, szofer... Nazwy kierowcy jako element
leksyki motoryzacyjnej XX i XXI wieku
40

ANNA ZIEMBIŃSKA
Szesnastowieczne frazeologizmy z nazwami ptaków
we współczesnej polszczyźnie
55

Część druga

W stronę onomastyki

PAULINA CYGAŃSKA-RUTKOWSKA

Żeńskie nazwy własne w wybranych szesnastowiecznych tłumaczeniach

Ewangelii

71

BEATA KISZKA

Od *Marii* do *Majki* – modne imiona żeńskie dawniej i dziś
(na przykładzie wybranych miast Śląska)

86

AGNIESZKA KIJAK

Tradycja czy moda? Imiona chrzestne mieszkańców
parafii Wszystkich Świętych w Kórniku i motywacje ich nadawania
w latach 2001–2011

105

Część trzecia

W kręgu zmysłów i uczuć

EWELINA ŁADZIAK

Czy można odczuwać temperaturę za pomocą dotyku?
Analiza przymiotników określających wysokość temperatury
w języku polskim

123

ZUZANNA KRÓTKI

Eufemistyczne nazwy stosunku seksualnego w historii języka polskiego

140

MONIKA KRESA

Bękart versus *dziecko naturalne* – różne sposoby mówienia o dzieciach
zrodzonych poza związkiem małżeńskim (XVI–XXI wiek)

154

KONSTANCJA STACHURA
Wykrzyknienia w XVI wieku, czyli o tym,
jak dawniej wyrażano uczucia
171

Część czwarta
Wokół tekstu i gatunku

ANNA MALIŃSKA
Rzecz o *mirrowym snopku*. W poszukiwaniu znaczenia i popularności
użycia w XVIII wieku
187

MARIA MAGDALENA GAŁĄZKA
Polska pieśń wielogłosowa XVI i początku XVII wieku –
propaganda i muzyka (rekonesans)
205

MARZENA MARCINKIEWICZ
Ekspresja na poziomie formy i treści. Wokół genologicznego problemu
w tatrzańskiej twórczości Jana Kasprowicza
217

Część piąta
Od uzusu w stronę świadomości językowej

OLHA MAKAROVA
O języku polskich zapisek sądowych w *Księdze grodzkiej żytomierskiej*
(1635–1644)
235

EWA RODEK
Przejawy świadomości językowej w wybranych przedmowach do dzieł
powstałych w epoce saskiej
250

DARIA SITKO

Zmiany w świadomości językowej Polaków od czasów II wojny
światowej do współczesności

261

Wprowadzenie

Iluzją jest wyobrażenie, że przystosowujemy się do rzeczywistości w zasadzie bez użycia języka, który jest tylko niezbyt istotnym narzędziem rozwiązywania specyficznych problemów komunikacji czy refleksji.

E. Sapir: *Status lingwistyki jako nauki*

Językoznawstwo diachroniczne stało się ponownie przedmiotem refleksji naukowej podczas ogólnopolskiej konferencji z cyklu „Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii” (Katowice, 6–7 listopada 2012 roku), zorganizowanej przez Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego oraz przez działającą w jego ramach od 2003 roku Sekcję Historycznojęzykową Studenckiego Koła Naukowego Językoznawców.

Była to już piąta z cyklu – jubileuszowa – konferencja, do udziału w której zaproszeni zostali referenci – studenci, doktoranci i młodzi doktorzy (do 35. roku życia) – po raz pierwszy z różnych ośrodków akademickich Polski, czego efektem było zróżnicowanie prezentowanej w wystąpieniach problematyki oraz poszerzenie pola dyskusji naukowej o zagadnienia, które w dotychczasowych konferencjach cyklu podnoszone były rzadko lub też ich w ogóle nie podejmowano. Referaty wygłoszone podczas czterech wcześniejszych spotkań, których prelegentami byli tylko przedstawiciele Uniwersytetu Śląskiego – kolejno w latach 2004, 2006, 2008 i 2010 – złożyły się na cztery tomy, o tożsamym z nazwą konferencji tytule, opublikowane nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2006;

T. 2. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2008; T. 3. Red. A. Rejter. Katowice 2010; T. 4. Red. J. Przyklenk, A. Rejter. Katowice 2012).

Tom niniejszy jest publikacją, która przedstawia dorobek piątego ogólnopolskiego spotkania naukowego studentów, doktorantów i młodych doktorów w Katowicach. Autorki zgromadzonych w książce artykułów, reprezentujące różne ośrodki akademickie Polski, wyzyskały w swych badaniach bądź źródła słownikowe, bądź tekstowe, niejednokrotnie też korzystały z obu podstaw materiałowych. Formułując różne cele w toku poszukiwań badawczych, sięgnęły także po rozmaite rozwiązania metodologiczne, co w rezultacie pozwoliło wyciągnąć wiele interesujących i ważnych dla dalszych badań wniosków, prezentowanych w pięciu częściach niniejszego tomu.

W pierwszej z nich – *Wokół wyrazów i znaczeń* – zgromadzono prace poświęcone analizom słownictwa. W centrum zainteresowania badawczego znalazły się tu zmiany zarówno w zakresie semantyki pojedynczych leksemów (np. *wyraz*), jak i w zakresie pól wyrazowych (leksyka motoryzacyjna: nazwy środków transportu i nazwy kierowców) oraz frazeologizmów. Słownictwo było także punktem wyjścia trzech artykułów części drugiej – *W stronę onomastyki* – w których analizowano nazwy własne. Rozważania rozpoczynają tu chronologicznie ułożone studia nad antroponimami żeńskimi, tj. szesnastowiecznymi imionami biblijnymi, a następnie nad imionami nadawanymi w Knurowie i Rybniku w ciągu ostatnich kilkunastu lat (1950–2010). Trzeci tekst natomiast poświęcony został żeńskim i męskim imionom, jakie nadano parafianom kórnickim w latach 2001–2011.

Z kolei artykuły zebrane w części trzeciej – *W kręgu zmysłów i uczuć* – łączy tematyka, sygnalizowana tytułem działu, a przede wszystkim starania o przedstawienie zamkniętej w języku, historycznie zmiennej, konceptualizacji wybranych aspektów zmysłowości i uczuć. Stąd znajdziemy tu trzy teksty przybliżające nam kolejno: problem „obecnego” w języku zmysłu dotyku, kwestię nazewnictwa aktu seksualnego i związanego z tą problematyką zjawiska eufemizacji oraz dyskutowane we wcześniejszym tomie zagadnienie nazw dzieci nieślubnych (por. E. Ładziak, 2012: *Z historii polskiego słownictwa – nazwy dziecka nieślubnego*. W: *Bogactwo polszczyzny w świetle*

jej historii. T. 4. Red. J. Przyklenk, A. Rejter. Katowice, s. 55–67), tym razem jednak rozpatrywane w kontekście źródeł tekstowych. W ostatnim artykule tego rozdziału skupiono się na szesnastowiecznych wykrzyknieniach jako sposobach wyrażania uczuć.

Na część czwartą – *Wokół tekstu i gatunku* – złożyły się trzy prace, których autorki obrały za podstawę swych badań tekst ujmowany diachronicznie i analizowany z wykorzystaniem instrumentarium badawczego tekstologii lingwistycznej. Oglądowi poddano wypowiedzi typu religijnego (*snopek mirry*), omówiono gatunek pieśni wyzyskany perswazyjnie oraz przybliżono genologiczne ukształtowanie twórczości Jana Kasprowicza.

Tom niniejszy zamyka część piąta – *Od uzusu w stronę świadomości językowej* – w której znalazły się trzy artykuły naukowe. Pierwszy z nich przynosi filologiczny ogląd *Księgi grodzkiej żytomierskiej*, tekstu powstałego na wielojęzycznym i wielokulturowym terenie. Autorka w prowadzonych badaniach analizowała zatem użycie języka polskiego przez pryzmat jego kontaktów z innymi językami, wskazując w szczególności: cechy polszczyzny w zapiskach, wpływy języka ukraińskiego oraz rolę łaciny w polskim tekście kancelaryjnym. W kolejnych dwóch pracach kwestią determinującą ogląd języka stało się zagadnienie świadomości językowej: podjęto próbę scharakteryzowania świadomości językowej autorów przedmów doby saskiej oraz omówiono na materiale poradnictwa językowego zmiany w świadomości językowej Polaków od powojnia do czasów współczesnych.

Autorzy zebranych w tej publikacji prac zgromadzili liczne dowody na bogactwo historii języka polskiego w wielu jego aspektach. Należy nadto podkreślić, że rozpoznawanie problemów językowej przeszłości nie jest zadaniem łatwym, przeciwnie – to wymagający proces poznawczy, rozpoczynający się zwykle od czasochłonnego i częstokroć żmudnego zbierania materiału do badań. Tym bardziej na uznanie zasługują więc młodzi filolodzy, którzy już po raz piąty dali wyraz swej pasji – żywemu zainteresowaniu dziejami polszczyzny.

Redaktor
KATARZYNA WIĘCKOWSKA

Projektant okładki
PAULINA DUBIEL

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Korektor
MARZENA MARCZYK

Skład i łamanie
MAREK ZAGNIŃSKI

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

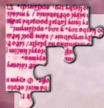
ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2258-2
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-108-9
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,25. Ark. wyd. 15,5. Papier offset.
kl. III, 90 g Cena 30 zł (+ VAT)

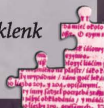
Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Kolejny tom, cieszącej się dużym zainteresowaniem, serii przedstawia dorobek piątego ogólnopolskiego spotkania naukowego studentów, doktorantów i młodych doktorów w Katowicach (6–7 listopada 2012 r.). Referaty wygłoszone podczas czterech wcześniejszych spotkań złożyły się na tomy, o tożsamym z nazwą konferencji tytule, opublikowane nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (Katowice 2006; Katowice 2008; Katowice 2010; Katowice 2012).

Autorki zgromadzonych w książce artykułów, reprezentujące różne ośrodki akademickie, wyzyskały w swych badaniach bądź źródła słownikowe, bądź tekstowe, niejednokrotnie też korzystały z obu podstaw materiałowych. Formułując różne cele w toku poszukiwań badawczych, sięgnęły także po rozmaite rozwiązania metodologiczne, co w rezultacie pozwoliło wyciągnąć wiele interesujących i ważnych poznawczo wniosków, prezentowanych w pięciu częściach niniejszej publikacji.

Joanna Przyklenk

Więcej o książce

CENA 30 ZŁ
(+ VAT)

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-108-9